

De kerk telt

De maatschappelijke waarde van parochies en gemeenten

Rapport nr. 594

januari 2010

dr. Ton Bernts
drs. Joris Kregting

Kaski
onderzoek en advies over
religie en samenleving

Toernooiveld 5
6525 ED Nijmegen
Postbus 6656
6503 GD Nijmegen

tel. 024-365 35 31
www.ru.nl/kaski
info@kaski.ru.nl

Inhoudsopgave

1	Samenvatting.....	5
1.1	Sociale waarde.....	5
1.2	Culturele waarde.....	6
2	Inleiding.....	7
2.1	Kerkbalans 2010.....	7
2.2	Maatschappelijke waarde van de kerk.....	7
2.3	Vraagstelling.....	9
3	Sociale waarde.....	11
3.1	Inleiding.....	11
3.2	Sociale activiteiten van parochies en gemeenten.....	11
3.3	Aantal personen dat wordt bereikt.....	15
3.4	Vrijwilligersinzet bij sociale activiteiten.....	18
3.5	Vrijwilligersinzet uitgedrukt in euro's.....	19
4	Culturele waarde.....	21
4.1	Inleiding.....	21
4.2	Culturele activiteiten van parochies en gemeenten.....	21
4.3	Aantal personen dat wordt bereikt.....	22
4.4	Aantal vrijwilligers, en vrijwilligersinzet uitgedrukt in euro's.....	22
4.5	Uitgaven aan rijksmonumentale kerkgebouwen.....	23
	Bijlage.....	29

1 Samenvatting

In dit onderzoek is de maatschappelijke waarde onderzocht van de 1.375 parochies van het Rooms-Katholieke Kerkgenootschap en 2.270 gemeenten van de Protestantse Kerk in Nederland. Hun leden vertegenwoordigen bijna 90 procent van alle christenen in Nederland.

1.1 Sociale waarde

We onderscheiden vier typen sociale activiteiten die door parochies en gemeenten worden georganiseerd of uitgevoerd:

1. *Pastorale zorg en diaconale hulpverlening*
Meest voorkomende activiteiten: bezoekwerk aan ouderen en zieken, en hulp bij rouwverwerking.
2. *Jeugd- en jongerenwerk*
Meest voorkomende activiteiten: excursie, kamp, soosavond en koor.
3. *Gemeenschapsvorming en recreatie*
Meest voorkomende activiteiten: bijeenkomst met andere godsdiensten en gezamenlijke maaltijd.
4. *Vorming, toerusting en overig cursuswerk*
Meest voorkomende activiteiten: begeleiding ouders bij opvoeding en thema-avonden.

tabel 1.1 Overzicht sociale activiteiten

	<i>parochies en gemeenten actief (in %)</i>	<i>jaarlijks aantal bereikte mensen (x 1.000)</i>	<i>aantal vrijwilligers (x 1.000)</i>	<i>vrijwilligersinzet in euro's (x 1 miljoen euro)</i>
past. zorg + diac. hulpverlening	bijna 100%	700	100	245
jeugd- + jongerenwerk	75%	210	35	35
gemeenschapsvorming + recreatie	60%	430	30	40
vorming + toerusting	30%	50	10	5
totaal		1.390	175	325

Parochies en gemeenten zijn bijna allemaal actief in het organiseren van activiteiten rond pastorale zorg en diaconale hulpverlening en in iets mindere mate ook rond jeugd- en jongerenwerk en gemeenschapsvorming en recreatie (tweederde tot driekwart van de parochies en gemeenten). In totaal bereiken ze met hun sociale activiteiten jaarlijks 1,4 miljoen mensen. De helft wordt bereikt met pastorale zorg en diaconale hulpverlening. Specifieke sociale activiteiten die heel veel mensen bereiken zijn bezoekwerk (300.000), inzameling en distributie van

kleding en voedsel (110.000), bijeenkomsten met andere kerken of religies (100.000) en gezamenlijke maaltijden (70.000).

Het grote aantal georganiseerde activiteiten op het gebied van pastorale zorg en diaconale hulpverlening vraagt ook om een grote inzet van vrijwilligers, namelijk 100.000. Hun inzet vertegenwoordigt voor de samenleving een waarde van bijna 250 miljoen euro per jaar. Voor jeugd- en jongerenwerk en gemeenschapsvorming en recreatie zetten zich respectievelijk 35.000 en 30.000 vrijwilligers in, hetgeen gelijk staat aan een waarde van in totaal 75 miljoen euro. In totaal vertegenwoordigt de sociale bijdrage van parochies en gemeenten een bedrag van 325 miljoen euro.

1.2 Culturele waarde

Circa 80 procent van de parochies en gemeenten organiseert culturele activiteiten. Het gaat hierbij vooral om het openstellen van kerken buiten diensten en vieringen, om concerten en festivals en (in parochies) om bedevaarten. De culturele activiteiten bereiken jaarlijks ongeveer 1,7 miljoen mensen (van wie ruim 600.000 via concerten en festivals en bijna 60.000 via de openstelling van kerken). De activiteiten worden uitgevoerd door ruim 30.000 vrijwilligers. Hun inzet vertegenwoordigt een waarde van 45 miljoen euro.

In de parochies en gemeenten staan ongeveer 1.750 rijksmonumentale kerkgebouwen (ongeveer tweederde van alle 2.600 rijksmonumentale kerkgebouwen in Nederland). Naast de subsidies vanuit de overheid dragen parochies en gemeenten uit eigen middelen eraan bij dat deze gebouwen voor de samenleving blijven behouden; jaarlijks besteden ze ongeveer 16.500 euro per monument aan onderhoud. Voor alle rijksmonumentale kerkgebouwen in parochies en gemeenten komt dit neer op een bedrag van bijna 30 miljoen euro per jaar. In de komende jaren zal dit bedrag stijgen tot minimaal 34 miljoen euro.

De sociale en culturele activiteiten en inzet van parochies en kerkelijke gemeenten vertegenwoordigen samen een maatschappelijke bijdrage aan de Nederlandse samenleving van jaarlijks minimaal 400 miljoen euro.

2 Inleiding

2.1 Kerkbalans 2010

Uit verschillend onderzoek komt naar voren dat de inzet van kerken, moskeeën en andere religieuze organisaties een positieve invloed heeft op de Nederlandse samenleving als het gaat om bijvoorbeeld sociale cohesie, hulp aan (ook niet-kerkelijke) goede doelen en de instandhouding van cultureel erfgoed. Deze maatschappelijke waarde is in de afgelopen jaren in diverse steden nader onderzocht. Steeds weer blijkt dat kerken meer zijn dan een gebedshuis alleen, en ook meer dan een vereniging van gelovigen die het goed met elkaar hebben. Kerken dragen op vele manieren bij aan de samenleving.

In het kader van Kerkbalans 2010 zal speciaal aandacht worden besteed aan deze maatschappelijke waarde van de kerken. Hiermee wil de Interkerkelijke Commissie Geldwerving (ICG) een positieve impuls geven aan de geldwerving. Vooral aan Nederlanders die geen sterke band (meer) hebben met een kerk, kan op deze wijze inzichtelijk worden gemaakt wat de kerken betekenen voor de Nederlandse samenleving. Daarom heeft de ICG opdracht gegeven aan het Kaski om een onderzoek uit te voeren naar de maatschappelijke waarde van de kerk, en daarbij een landelijk beeld te schetsen. Het onderzoek is gehouden bij een steekproef van rooms-katholieke parochies en van gemeenten van de Protestantse Kerk in Nederland.

2.2 Maatschappelijke waarde van de kerk

Wat bedoelen we in dit onderzoek met de maatschappelijke waarde van de kerk? Allereerst gaat het daarbij niet om activiteiten die hoofdzakelijk religieus van aard zijn en die uiteraard in de kerken het meeste voorkomen, zoals vieringen op zondag, kerkelijke rituelen zoals doop of uitvaart, of bezinningsavonden en bijbelclubs. Onder maatschappelijke waarde verstaan wij daarentegen activiteiten die gericht zijn op een ruimere groep dan de trouwe kerkleden en die in belangrijke mate sociaal of cultureel van aard zijn. Uiteraard blijven het activiteiten van kerken en zal het religieuze aspect soms in meer of minder mate meespelen.

Wat de maatschappelijke waarde betreft richten we ons op een aantal welomschreven sociale en culturele activiteiten van de kerken. Bij sociale activiteiten kunnen we denken aan bijvoorbeeld ziekenbezoek, rouwverwerking, voedselbank, taallessen, inloophuis, recreatieve bijeenkomsten of jongerenwerk. Bij

culturele activiteiten gaat het bijvoorbeeld om het openstellen van kerkgebouwen en het organiseren van tentoonstellingen of concerten.

Minder gemakkelijk vast te stellen maatschappelijke bijdragen zijn buiten beschouwing gebleven, bijvoorbeeld het morele appel dat vanuit (landelijke) kerken wordt gedaan (een recent voorbeeld is het luiden van de kerkklokken i.v.m. de klimaatconferentie in Kopenhagen), of de identiteitsbepalende functie van een kerktoeren in een dorp. Ook gaat het uitsluitend om activiteiten die direct vanuit de kerken worden ondernomen. Uit onderzoek blijkt namelijk dat betrokken kerkleden niet alleen veel vrijwilligerswerk doen binnen de eigen kerk, maar ook daarbuiten¹. Ook dit ‘spill-over’ effect blijft buiten beschouwing. In dezelfde lijn ligt de beperking dat we ons niet richten op de activiteiten van maatschappelijke organisaties met een katholieke of protestantse signatuur.

Verder hebben we ons beperkt tot de twee grootste kerkgenootschappen van de vijf bij Kerkbalans betrokken kerken, namelijk het Rooms-Katholieke Kerkgenootschap en de Protestantse Kerk in Nederland. Samen zijn zij goed voor 89 procent van alle christenen in Nederland². Dat wil niet zeggen dat activiteiten van andere kerken niet ook substantieel van aard kunnen zijn. Integendeel, uit onderzoek weten we dat kleine kerken juist relatief actiever zijn dan grote kerken. Anderzijds zijn hun activiteiten vaker op alleen de eigen leden gericht³. Ons onderzoek richt zich dus alleen op de maatschappelijke bijdrage van parochies en gemeenten van het Rooms-Katholieke Kerkgenootschap en de Protestantse Kerk in Nederland.

De focus op territoriale parochies en gemeenten betekent overigens ook dat andere organisatorische eenheden binnen beide kerkgenootschappen buiten beschouwing zijn gelaten, zoals allochtone geloofsgemeenschappen (die vaak regionaal of zelfs landelijk georganiseerd zijn), parochiële caritas-instellingen, stedelijke diaconieën en categoriaal gerichte parochies en gemeenten (bijvoorbeeld voor studenten). Aan de organisatorische complexiteit van beide kerkgenootschappen kon in dit onderzoek helaas niet helemaal recht worden gedaan.

Tot slot zullen we de waarde van de maatschappelijke waarde van parochies en gemeenten op drie manieren uitdrukken, namelijk in termen van het aantal personen dat wordt bereikt, in termen van het aantal vrijwilligers dat erbij betrokken is en tot slot in termen van de financiële waarde die deze vrijwilligersinzet vertegenwoordigt.

¹ SCP: Vrijwilligerswerk in meervoud, 2009.

² WRR-verkenning ‘Geloven in het publieke domein’ uit 2006.

³ SCP: Vrijwilligerswerk in meervoud, 2009.

2.3 Vraagstelling

De vraagstelling in ons onderzoek is als volgt:

1. Wat is de sociale waarde van de kerk?
 - a. In welke mate organiseren parochies en gemeenten een aantal sociale activiteiten?
 - b. Hoeveel personen worden met deze activiteiten bereikt?
 - c. Hoeveel kerkelijke vrijwilligers zijn bij de uitvoering van deze activiteiten betrokken?
 - d. Welk geldbedrag vertegenwoordigt deze vrijwillige inzet? Anders gezegd, welk bijdrage in euro's wordt aan de Nederlandse samenleving jaarlijks gedaan door de sociale activiteiten van kerkelijke vrijwilligers?

2. Wat is de culturele waarde van de kerk?
 - a. In welke mate organiseren parochies en gemeenten een aantal culturele activiteiten?
 - b. Hoeveel personen worden met deze activiteiten bereikt?
 - c. Hoeveel kerkelijke vrijwilligers zijn bij de uitvoering van deze activiteiten betrokken?
 - d. Welk geldbedrag vertegenwoordigt deze vrijwillige inzet?
 - e. Welke financiële bijdrage leveren parochies en gemeenten aan het behoud van rijksmonumentale kerkgebouwen voor de Nederlandse samenleving?

Het onderzoek is uitgevoerd onder een steekproef van 800 van de 1.375 katholieke parochies en 1.800 van de 2.270 protestantse gemeenten. De opzet en verantwoording van de onderzoeksmethodiek zijn verder beschreven in de bijlage.

3 Sociale waarde

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk presenteren we de sociale activiteiten van parochies en gemeenten en voor wie ze dit doen. Ook komt aan bod welke inspanningen ermee zijn gemoeid om deze activiteiten te organiseren: wat is de vrijwilligersinzet en welke financiële waarde vertegenwoordigt deze? De inzet van de professionals (pastor of predikant) is in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten.

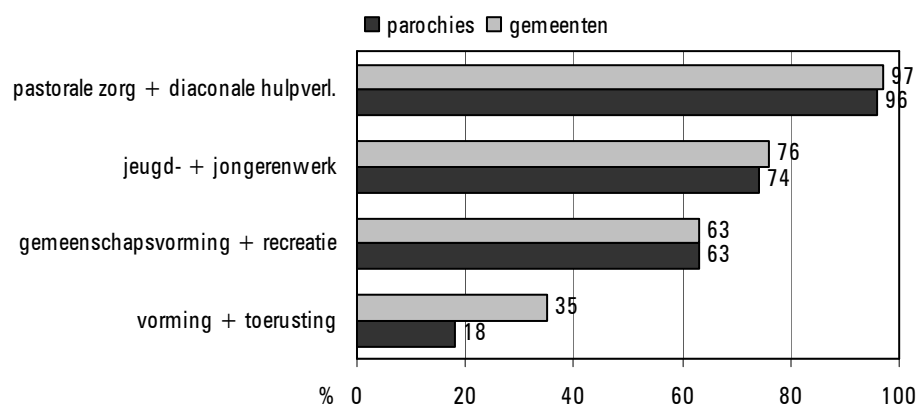
De sociale activiteiten zijn onder te verdelen in vier hoofdcategorieën:

1. *Pastorale zorg en diaconale hulpverlening*
Voorbeelden: ziekenbezoek, voedselbanken en hulp aan kwetsbare groepen (gedetineerden, vrouwen in de prostitutie, daklozen etc.).
2. *Jeugd- en jongerenwerk*
Voorbeelden: excursies, kampen en bezoek aan evenementen.
3. *Gemeenschapsvorming en recreatie*
Voorbeelden: gezamenlijke maaltijden, feesten en excursies.
4. *Vorming, toerusting en overig cursuswerk*
Voorbeelden: taal- en computerlessen en huiswerkbegeleiding.

3.2 Sociale activiteiten van parochies en gemeenten

Figuur 3.1 toont in welke mate parochies en gemeenten actief zijn op de hoofdcategorieën.

figuur 3.1 Activiteiten van parochies en gemeenten, per hoofdcategorie (in %)

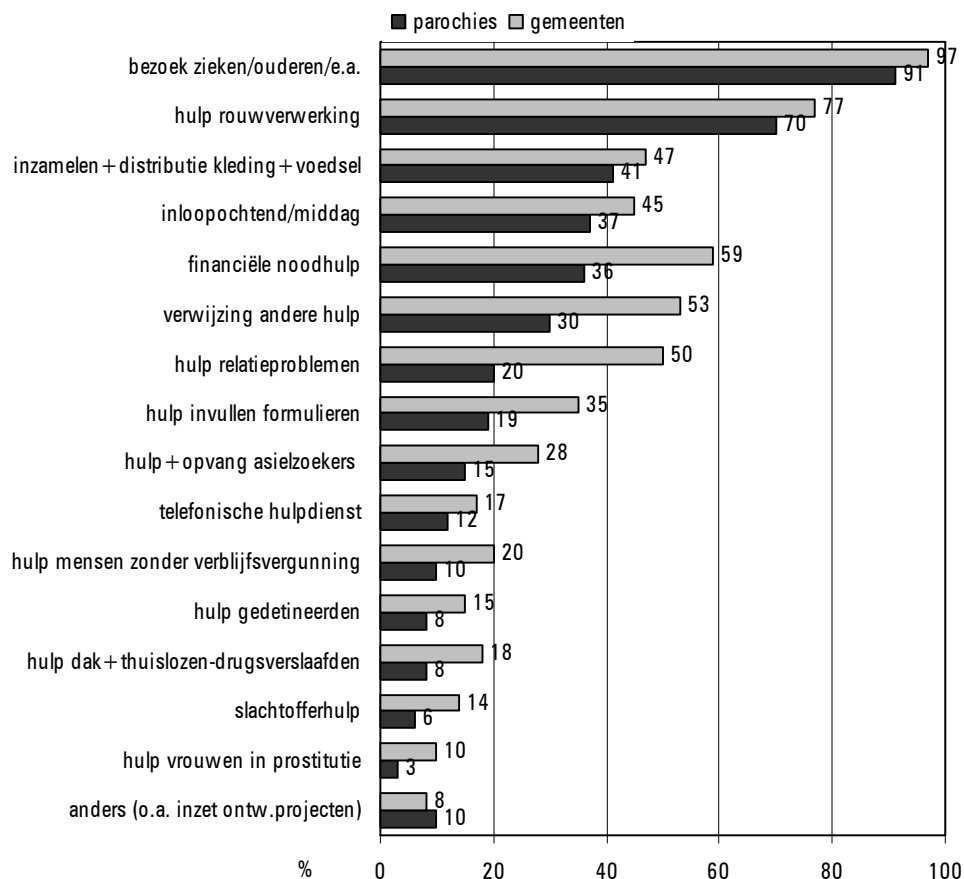

Nagenoeg alle parochies en gemeenten zijn actief op het gebied van pastorale zorg en diaconale hulpverlening. Driekwart zet zich in voor jongeren, en ruim 60

procent voor gemeenschapsvorming en recreatie. Vorming en toerusting komen het minst voor, in 35 procent van de gemeenten en 18 procent van de parochies.

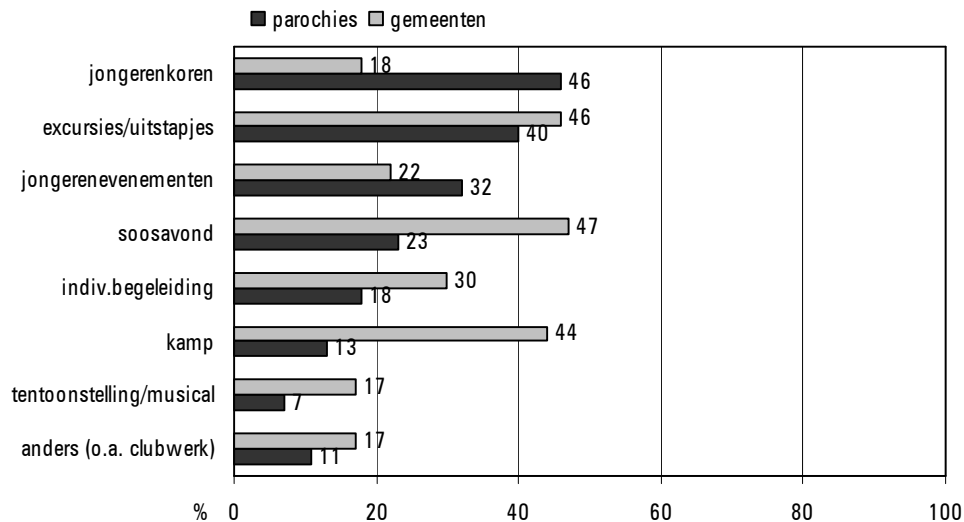
In figuur 3.2 worden de activiteiten met betrekking tot pastorale zorg en diaconale hulpverlening nader bezien. Bezoekwerk aan ouderen, zieken en andere hulpbehoevenden komt in bijna alle parochies en gemeenten voor. Hulp bij rouwverwerking is eveneens gebruikelijk (ongeveer driekwart van de parochies en gemeenten doet dit). Bij voedselbanken en financiële noodhulp is gemiddeld 50 procent van de parochies en gemeenten betrokken. Verder behoren ook inloop, doorverwijzing en hulp bij relatieproblemen tot de meest uitgevoerde activiteiten, namelijk door 35 tot 40 procent van parochies en gemeenten.

figuur 3.2 Actief op het gebied van pastorale zorg en diaconale hulpverlening (%; n=253 en 358)

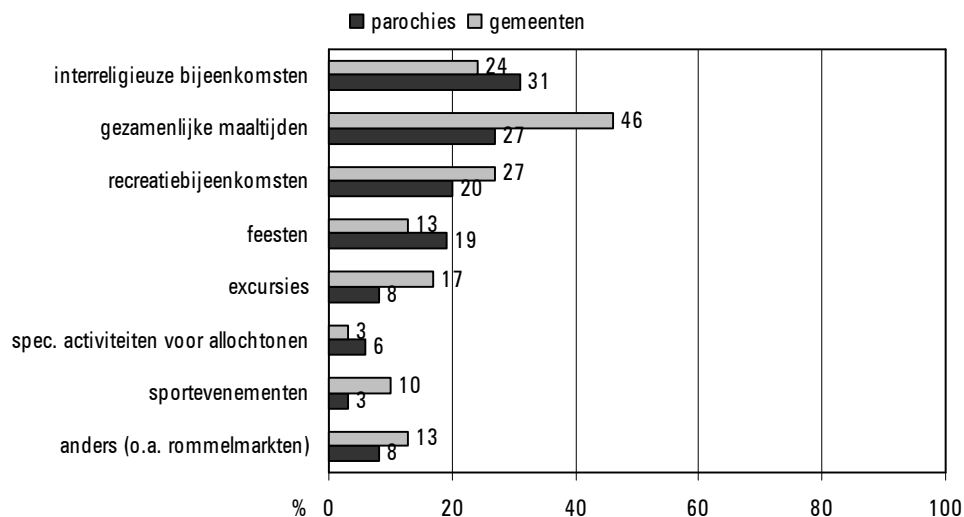
Voor zowel de parochies als de gemeenten geldt dat driekwart zich inzet voor jongeren. Hierbij moet worden gedacht aan een jongerenkoor, een excursie, een bezoek aan een jongerenevenement, een soosavond of een kamp.

figuur 3.3 Actief op het gebied van jeugd- en jongerenwerk (%; n=253 en 358)

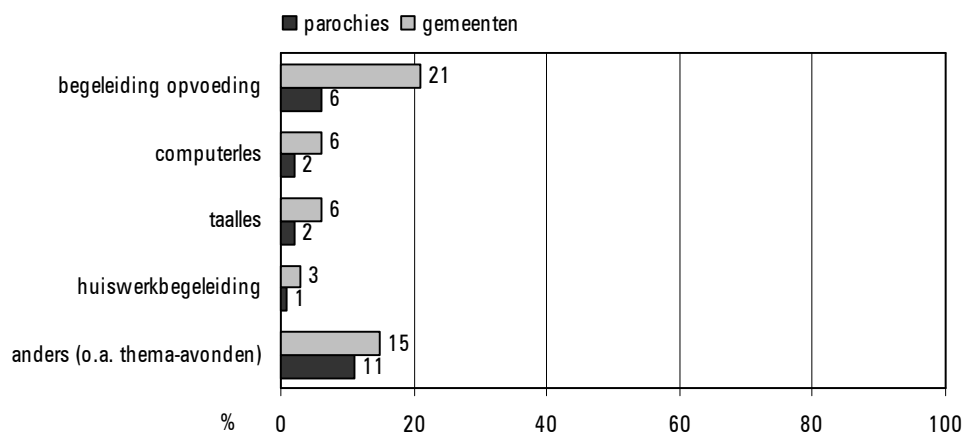
Ruim 60 procent van parochies en gemeenten zet zich in voor gemeenschapsvorming en recreatie. Deze activiteiten bestaan vooral uit het aanbieden van gezamenlijke maaltijden, bijeenkomsten met andere kerken en religies, en recreatieve bijeenkomsten (bijvoorbeeld voor ouderen).

figuur 3.4 Actief op het gebied van gemeenschapsvorming en recreatie (%; n=253 en 358)

Vorming en toerusting ten slotte komen het minst vaak voor. In 20 procent van de gemeenten begeleidt men ouders wat betreft opvoedingvraagstukken. De overige activiteiten gebeuren slechts in een handjevol parochies of gemeenten.

figuur 3.5 Actief op het gebied van vorming en toerusting (%; n=253 en 358)

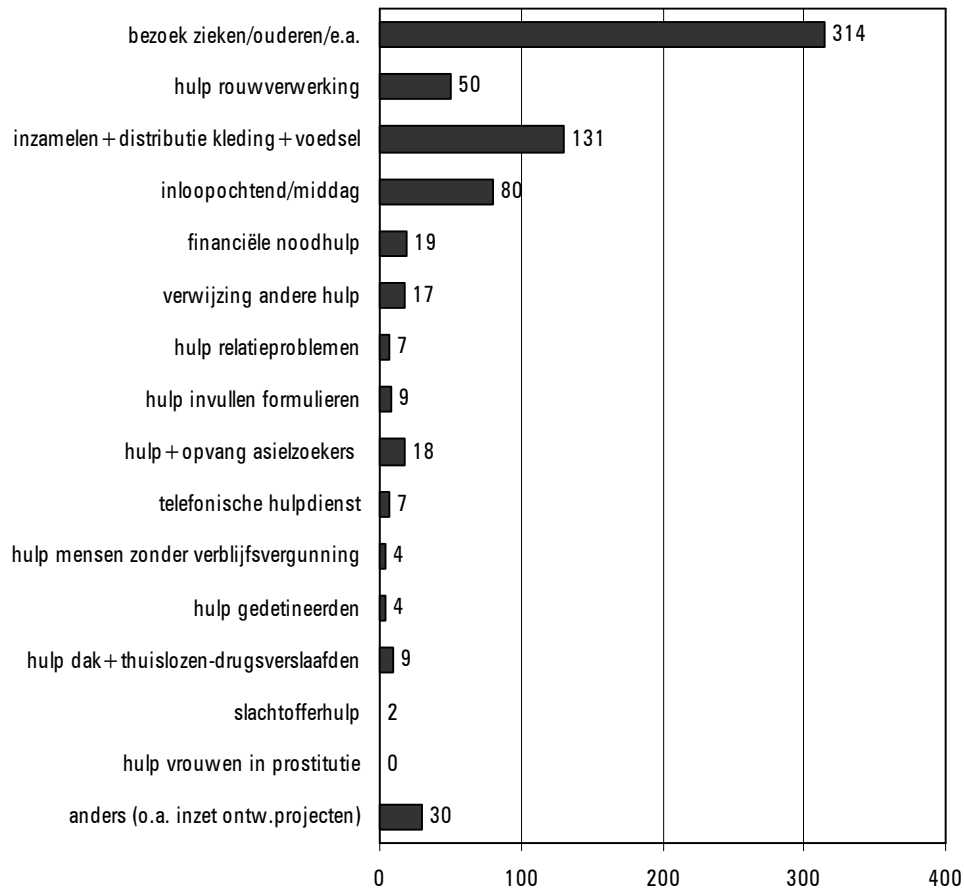

3.3 Aantal personen dat wordt bereikt

Uiteraard is het niet alleen interessant na te gaan in welke mate parochies en gemeenten sociale activiteiten uitvoeren, maar ook – en dat is natuurlijk nog belangrijker – hoeveel mensen zij ermee bereiken. Overigens hangt de betekenis van het woord ‘bereiken’ af van de activiteit in kwestie. Meegaan met een excursie is bijvoorbeeld een minder intensieve vorm van contact dan deelname aan een rouwverwerkingsgroep.

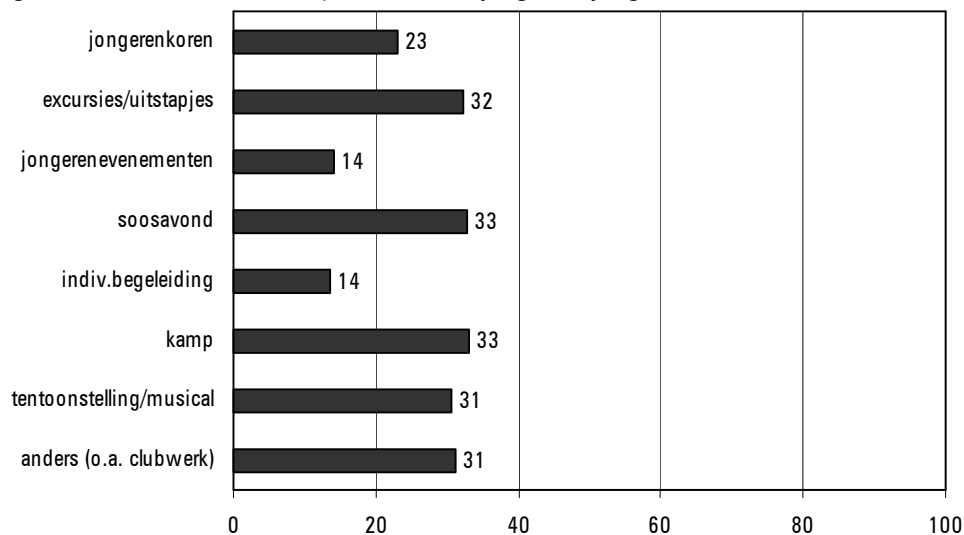
Activiteiten op het gebied van pastorale zorg en diaconale hulpverlening bereiken jaarlijks de meeste personen. Vooral bezoekwerk aan ouderen, zieken en anderen bereikt veel mensen (ruim 300.000) en in iets mindere mate ook het inzamelen en verdelen van voedsel en kleding (ruim 130.000 personen).

figuur 3.6 Aantal bereikte personen met pastorale zorg en diaconale hulpverlening (x 1.000)

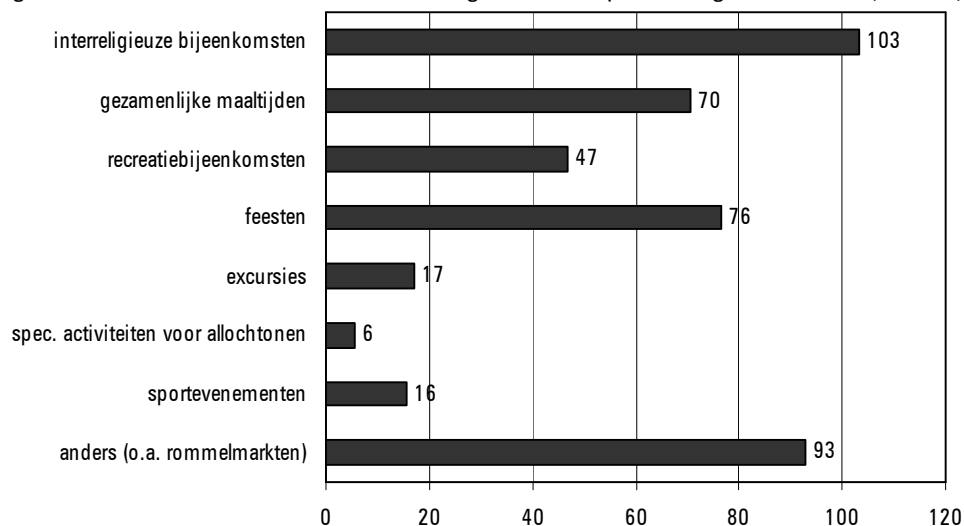
De activiteiten met betrekking tot jeugd- en jongerenwerk en vooral vorming en toerusting bereiken vaker kleine groepen of zijn gericht op individuen; hierdoor is hun bereik lager.

figuur 3.7 Aantal bereikte personen met jeugd- en jongerenwerk (x 1.000)

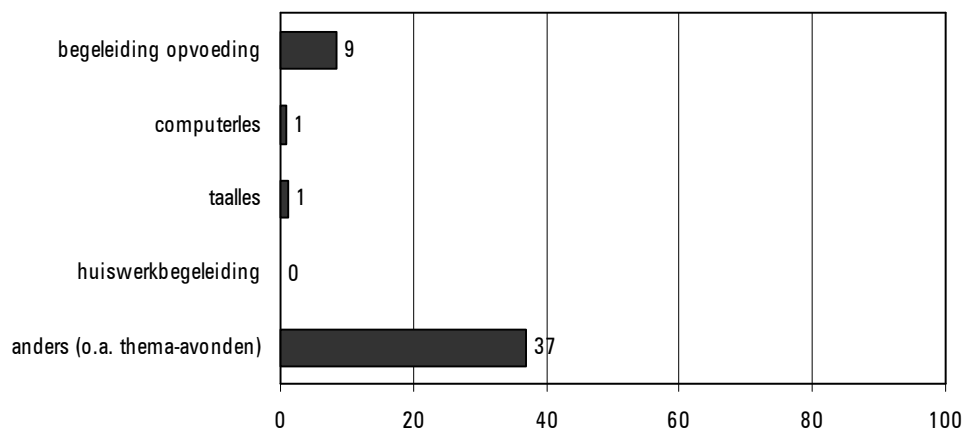

Het (jaarlijkse) bereik van gemeenschapsvorming en recreatie berust vooral op de interreligieuze bijeenkomsten (ruim 100.000 personen), feesten (76.000) en gezamenlijke maaltijden (70.000).

figuur 3.8 Aantal bereikte mensen met gemeenschapsvorming en recreatie (x 1.000)

figuur 3.9 Aantal bereikte personen met vorming en toerusting (x 1.000)

Bij vorming en toerusting worden vooral mensen bereikt via thema-avonden. Andere activiteiten komen niet vaak voor en zijn kleinschalig.

In totaal hebben parochies en gemeenten met hun sociale activiteiten het afgelopen jaar ongeveer 1,4 miljoen personen bereikt. Activiteiten rondom pastorale zorg en diaconale hulpverlening bereiken per activiteit veel mensen en deze activiteiten worden vaak uitgevoerd. Hierdoor is het totale bereik van deze categorie ook groot: 700.000 mensen worden door parochies en gemeenten bereikt. Gemeenschapsvorming en recreatie bereikt in totaal ruim 400.000 mensen, jeugd- en jongerenwerk ruim 200.000. Vorming en toerusting bereikt als hoofdcategorie de minste mensen (bijna 50.000).

tabel 3.1 Totaal aantal personen dat jaarlijks wordt bereikt met sociale activiteiten (x 1.000)

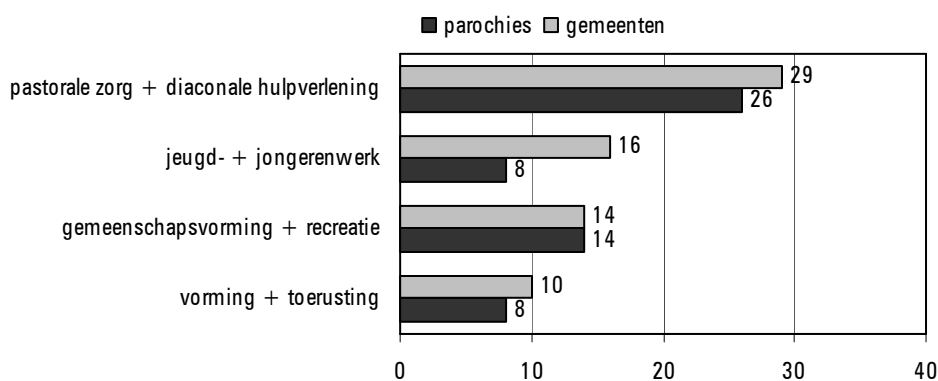
<i>hoofdcategorie</i>	<i>totaal</i>
pastorale zorg en diaconale hulpverlening	700
gemeenschapsvorming en recreatie	428
jeugd- en jongerenwerk	210
vorming en toerusting	48
totaal	1.386

3.4 Vrijwilligersinzet bij sociale activiteiten

De sociale activiteiten worden vooral georganiseerd en uitgevoerd door vrijwilligers. De professionals in de parochies en gemeenten hebben hierbij veelal, ofschoon niet uitsluitend, een ondersteunende en begeleidende rol. Zoals al eerder aangegeven blijft hun inzet in dit onderzoek verder buiten beschouwing.

Op het gebied van pastorale zorg en diaconale zorgverlening zijn veel vrijwilligers actief: gemiddeld 26 per parochie en 29 per gemeente. Bij de andere sociale activiteiten gaat het om kleinere aantallen: gemiddeld 8 tot 16 vrijwilligers per hoofdcategorie (alleen van de parochies en gemeenten die actief zijn). Grote verschillen tussen parochies en gemeenten zijn er alleen op het gebied van jeugd- en jongerenwerk (8 vrijwilligers in de parochies en 16 in de gemeenten).

figuur 3.10 Gemiddeld aantal actieve vrijwilligers per parochie en gemeente* (abs. aantallen)

* Alleen van de parochies en gemeenten waar vrijwilligers actief zijn (per hoofdcategorie).

Op basis van het aantal parochies en gemeenten dat actief is per hoofdcategorie en het gemiddelde aantal vrijwilligers van deze actieve parochies en gemeenten, komen we in tabel 3.2 tot een schatting van het totale aantal vrijwilligers per hoofdcategorie.

tabel 3.2 Totaal aantal vrijwilligers betrokken bij sociale activiteiten (x 1.000)

hoofdcategorie	parochies	gemeenten	totaal
pastorale zorg + diaconale hulpverlening	34	64	98
jeugd- + jongerenwerk	8	28	36
gemeenschapsvorming en recreatie	12	20	32
vorming + toerusting	2	8	10
totaal aantal vrijwilligers(-functies)	56	120	176

Bijna 100.000 vrijwilligers zetten zich in voor pastorale zorg en diaconale hulpverlening. Bij jeugd- en jongerenwerk en bij gemeenschapsvorming en recreatie zijn ruim 30.000 vrijwilligers betrokken (per hoofdcategorie). Vorming en toerusting sluit de rij met 10.000 vrijwilligers.

Een klein deel van deze vrijwilligers zal actief zijn in meerdere hoofdcategorieën, waardoor de aantallen niet zomaar bij elkaar kunnen worden opgeteld. Feitelijk gaat het daarom niet om personen, maar om vrijwilligersfuncties. Uit onderzoek⁴ weten we dat in parochies een vrijwilliger gemiddeld 1,3 functies heeft, maar dan gaat het bijvoorbeeld ook om vrijwilligers die pastoraat en diaconaat combineren met activiteiten rond liturgie (waarbij de meeste vrijwilligers zijn betrokken). In ons onderzoek beperken we ons tot enkele specifieke werkterreinen en is daarom de kans op dubbelfuncties minder groot. We gaan er daarom hier vanuit dat het totale aantal van 176.000 functies ook heel dicht zal liggen bij het aantal individuele vrijwilligers dat bij sociale activiteiten is betrokken. Overigens heeft het aantal dubbelfuncties geen gevolgen voor de berekeningen in de volgende paragraaf, namelijk met welke financiële bijdrage aan de samenleving deze vrijwilligersinzet gelijk is te stellen.

3.5 Vrijwilligersinzet uitgedrukt in euro's

Om tot een indicatie te komen van het bedrag dat de sociale activiteiten van de parochies en gemeenten vertegenwoordigen, brengen we eerst het aantal uren in kaart dat vrijwilligers besteden aan het organiseren van deze activiteiten. Bij pastorale zorg en diaconale hulpverlening zijn niet alleen de meeste vrijwilligers betrokken, ook is deze inzet het meest intensief. In parochies is een vrijwilliger gemiddeld iets minder dan 8 uur (oftewel bijna één werkdag) per maand bezig met het organiseren van dit soort activiteiten, in gemeenten iets meer dan acht uur. In gemeenten vraagt jeugd- en jongerenwerk ongeveer een even grote inspanningen van de vrijwilligers (gemiddeld bijna 8 uur per maand); in parochies is dit minder (6,5 uur). Gemeenschapsvorming en recreatie hebben vaker een incidenteel karakter waar vrijwilligers zich dus minder intensief voor inzetten (5 uur per vrijwilliger per maand).

Rekenen we de inzet van vrijwilligers om naar een totaal aantal uren per jaar, dan komt die neer op bijna 16 miljoen uur vrijwillige inzet. De meeste uren worden besteed aan pastorale zorg en diaconale hulpverlening, bijna tien miljoen uren per jaar. Op basis van dit aantal uren maken we een globale schatting van de bijdrage in financiële zin aan de Nederlandse samenleving. Daarbij hanteren we twee uitgangspunten.

⁴ Kerncijfers 2008 (Kaski, 2009).

In de eerste plaats tellen we sommige uren vrijwilligersinzet slechts gedeeltelijk mee, omdat het activiteiten betreft met een lager maatschappelijk rendement en een meer binnenkerkelijk karakter. Zo heeft het begeleiden van een jongerenkoor een lager maatschappelijk rendement dan ziekenbezoek. Een uur ziekenbezoek telt helemaal mee, een uur begeleiding van een jongerenkoor slechts voor een kwart. In de tweede plaats hanteren we één basistarief van € 36 per uur. Een volledige verantwoording van deze financiële omrekening ('kapitalisatie') staat in de bijlage.

tabel 3.3 Vrijwilligersinzet uitgedrukt in uren en in euro's (x 1 miljoen)

	<i>uren</i>	<i>euro's</i>
pastorale zorg en diaconale hulpverlening	9,7	245
jeugd- en jongerenwerk	3,2	35
gemeenschapsvorming en recreatie	1,9	40
vorming en toerusting	0,9	5
totaal	15,7	325

De sociale activiteiten van de parochies en gemeenten vertegenwoordigen jaarlijks een waarde voor de Nederlandse samenleving van ongeveer 325 miljoen euro. Deze besparing komt vooral door de activiteiten op het gebied van pastorale zorg en diaconale hulpverlening.

4 Culturele waarde

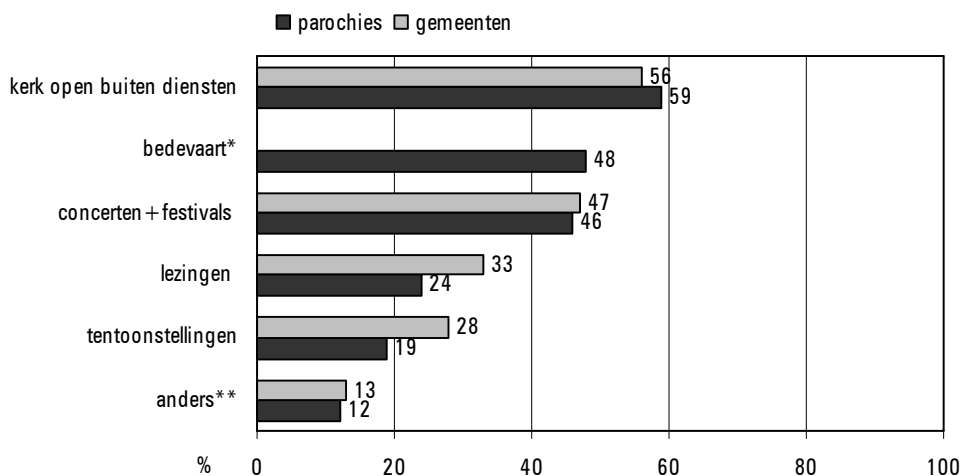
4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft een beeld van de culturele waarde van de kerk. We presenteren allereerst de culturele activiteiten van parochies en gemeenten naar het voorbeeld van het vorige hoofdstuk. Dus eerst komt aan bod welke culturele activiteiten worden georganiseerd en welke mensen daarmee worden bereikt. Vervolgens komen de vrijwilligers aan bod die de activiteiten uitvoeren en de financiële waarde die deze inzet vertegenwoordigt. Daarna volgt een paragraaf over rijksmonumentale kerkgebouwen waarin wordt weergegeven welke financiële bijdrage parochies en gemeenten leveren om dit culturele erfgoed te behouden voor de samenleving.

4.2 Culturele activiteiten van parochies en gemeenten

Onderstaande figuur toont in welke mate parochies en gemeenten cultureel actief zijn. Gemiddeld is zo'n 80 procent op enigerlei wijze actief. Hierbij dient vooral gedacht te worden aan het openstellen van kerkgebouwen buiten diensten en vieringen (bijna 60 procent van zowel de parochies als de gemeenten) en het organiseren van concerten en festivals (bijna 50 procent). Bijna de helft van de parochies organiseert bedevaarten.

figuur 4.1 Culturele activiteiten (% van de parochies/gemeenten dat de activiteit doet; n=253 en 358)

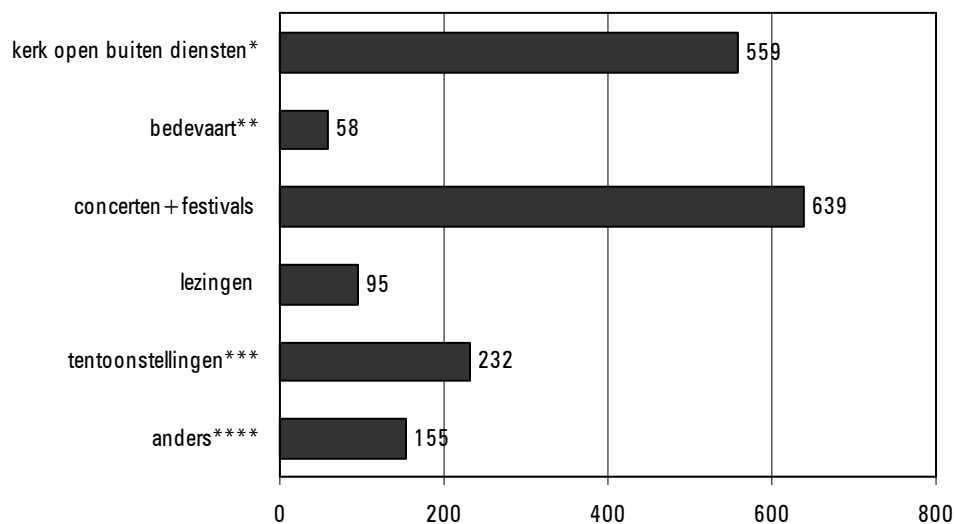
* Dit is aan gemeenten niet gevraagd.

** Onder andere Open-monumentendag en levende kerststallen.

4.3 Aantal personen dat wordt bereikt

De culturele activiteiten hebben een heel groot bereik: jaarlijks ruim 1,7 miljoen mensen. Vooral de concerten en festivals van parochies en gemeenten worden drukbezocht (jaarlijks ruim 600.000 bezoekers in de parochies en gemeenten samen) en ook de openstelling van kerkgebouwen trekt veel mensen (ruim 550.000 per jaar). Hierbij zijn overigens hele grote toeristische trekpleisters, zoals De Dom in Utrecht, niet meegeteld. Dit type kerkgebouwen wordt jaarlijks door tienduizenden en soms zelfs meer dan honderdduizend mensen bezocht. We hebben niet van alle trekpleisters (bijvoorbeeld de St. Jan in Den Bosch) een opgave, zodat een totaalcijfer niet valt te berekenen.

figuur 4.2 Aantal bereikte mensen met culturele activiteiten (x 1.000)

* Exclusief hele grote toeristische trekpleisters zoals De Dom in Utrecht.

** Alleen voor parochies; dit is aan gemeenten niet gevraagd.

*** Exclusief hele grote tentoonstellingen in Dordrecht (70.000 bezoekers) en Haarlem (60.000).

**** Onder andere Open-monumentendag en levende kerststallen.

4.4 Aantal vrijwilligers, en vrijwilligersinzet uitgedrukt in euro's

Per parochie en gemeente zijn er ruim 10 vrijwilligers bezig met het organiseren van culturele activiteiten. Voor heel Nederland komt dit neer op 31.500 vrijwilligers (13.000 in parochies en 18.500 in gemeenten).

In parochies besteedt een vrijwilliger gemiddeld 4,5 uur per maand aan het organiseren van culturele activiteiten, in gemeenten 6. In totaal komt dit neer op een tijdsinvestering van 2 miljoen uren per jaar (700.000 in parochies en 1,3 miljoen in gemeenten). De culturele inspanningen van de vrijwilligers in paro-

chies en gemeenten vertegenwoordigen voor de Nederlandse samenleving een waarde van 45 miljoen euro.

4.5 Uitgaven aan rijksmonumentale kerkgebouwen⁵

Aantal kerken en rijksmonumentale kerken

Er zijn in Nederland 3.676 kerkelijke gebouwen die een rijksmonumentale status hebben (bron: Strategisch Plan voor het Religieus Erfgoed - SPRE). Daartoe behoren niet alleen kerken (dit aantal bedraagt volgens recente informatie van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed – de RCE – circa 2.600), maar ook pastorieën, kapellen en kloosters. Overigens kan het hierbij ook gaan om kerkelijke gebouwen die geen religieuze functie meer hebben en bijvoorbeeld een woonhuis, een cultureel centrum of een boekhandel zijn geworden.

Kijken we naar de kerken in parochies en gemeenten, dan zijn er eind 2009 naar schatting 1.650 katholieke kerken en 2.600 kerkgebouwen van de Protestantse Kerk in Nederland (bronnen: Kaski en SPRE). Het aantal rijksmonumenten onder deze kerken is niet exact bekend. Uit 2003 bestaat er een opgave vanuit het Rooms-Katholiek Kerkgenootschap van 678 rijksmonumentale kerken, hetgeen ongeveer 41 procent betekent van het huidige aantal kerkgebouwen. Voor de Protestantse Kerk zijn geen exacte vergelijkbare cijfers bekend. Op basis van ons onderzoek onder een steekproef van parochies en gemeenten blijkt dat in beide kerkgenootschappen een gelijk percentage aangeeft een rijksmonument te bezitten. Daarom hanteren we ook voor de Protestantse Kerk in Nederland een percentage van 41 procent rijksmonumentale kerken.⁶

We gaan er op basis van dit percentage van 41 procent in deze rapportage vanuit dat er momenteel circa 680 katholieke kerken en 1.070 protestantse kerken rijksmonument zijn. In totaal bezitten parochies en gemeenten dus circa 1.750 rijksmonumentale kerken. Omdat er, zoals gezegd, volgens opgave van de RCE 2.600 rijksmonumentale kerken zijn, zijn de overige 850 in bezit van een andere eigenaar. Dit kan een kerkgenootschap zijn, maar ook een bedrijf of een particulier.

⁵ Voor cijfers en advies danken wij het bouwbureau van het bisdom Haarlem-Amsterdam en verzekeringsmaatschappij Donatus.

⁶ Deze aanname wordt bevestigd door de aantallen katholieke en protestantse rijksmonumenten in een grote steekproef uit het bestand van Donatus.

tabel 4.1 Aantal rijksmonumentale kerken

	<i>parochies</i>	<i>gemeenten</i>	<i>totaal</i>
aantal geloofsgemeenschappen	1.370	2.100	3.470
aantal kerken	1.650	2.600	4.250
percentage rijksmonumentale kerken	41%	41%	41%
aantal rijksmonumentale kerken	680	1.070	1.750

Kosten van de rijksmonumentale kerken in de afgelopen jaren

Uit ons onderzoek zijn slechts gegevens beschikbaar van 66 rijksmonumentale kerken wat betreft de ontvangen subsidies in het kader van de BRRM- en BROM-regelingen in de afgelopen 10 jaar. Op basis van deze subsidies (gemiddeld 22.500 euro per jaar) is een bijdrage aan de subsidiabele kosten uit eigen middelen berekend. De BRRM kent een subsidie van 70 procent, de BROM van 50 procent. Omdat de meeste parochies en gemeenten alleen een totaal bedrag voor BRRM en BROM samen hebben opgegeven, hanteren we een gemiddelde van 60 procent subsidie. De totale instandhoudingskosten per kerk per jaar bedragen dan 37.500 euro, zodat de bijdrage uit eigen middelen 15.000 euro per jaar bedraagt. Het bedrag voor parochies en gemeenten is ongeveer gelijk.

Deze 15.000 euro betreft een gemiddeld bedrag uit de afgelopen 10 jaar, en daarom hebben we nog een herberekening naar het huidige prijspeil gemaakt. Dit is gebeurd door de toepassing van een inflatiecorrectie van in totaal 10 procent, zodat de (huidige) kosten uiteindelijk 16.500 euro per monumentaal kerkgebouw bedragen. Dit bedrag wordt overigens bevestigd door de antwoorden op de eveneens in de enquête gestelde vraag naar de onderhoudskosten uit eigen middelen. Omgerekend naar alle rijksmonumentale kerken betekent dit een bedrag van 29 miljoen euro aan jaarlijkse uitgaven door parochies en gemeenten.

Aangezien we slechts gegevens van 66 kerkgebouwen hebben, is er ook gekeken naar vergelijkbare cijfers uit ander onderzoek. In het Strategisch Plan voor het Religieus Erfgoed wordt een methodiek gehanteerd om de instandhoudingskosten van kerken te berekenen, gebaseerd op cijfers uit 1.300 BROM-rapporten. We mogen aannemen dat deze groep rijksmonumentale kerkelijke gebouwen sterk lijkt op de rijksmonumentale kerken van de Rooms-Katholieke Kerk en de Protestantse Kerk in Nederland. Uit de in het SPRE gehanteerde methodiek komen jaarlijkse instandhoudingskosten van 51 miljoen euro naar voren. Om aan dit bedrag te komen hebben we het onderzochte aantal van 1.300 objecten omgerekend naar het aantal van 1.750 rijksmonumentale kerken van de Rooms-Katholieke Kerk en de Protestantse Kerk in Nederland. Van de genoemde 51 miljoen euro dient in het kader van de BROM-regeling 50 procent uit eigen middelen te worden betaald, zijnde ruim 25 miljoen euro. Dit bedrag komt dicht

in de buurt van het cijfer op basis van onze enquête (29 miljoen euro). Het verschil is vermoedelijk deels te verklaren uit het feit dat het bij de genoemde BROM-rapporten om allerlei kerkelijke gebouwen gaat, dus mogelijk ook pastorieën en kapellen. De gegevens uit onze enquête hebben alleen betrekking op kerken.

Kosten van de rijksmonumentale kerkgebouwen in de komende jaren

Behalve de recente en actuele stand van zaken wat betreft onderhoud van de rijksmonumentale kerken, is het ook belangrijk na te gaan welke kosten er in dit opzicht in de nabije toekomst op de beide kerkgenootschappen afkomen. De meeste van deze rijksmonumentale kerken zullen immers vooralsnog eigendom blijven van één van beide kerkgenootschappen.

We hebben de kosten voor de komende jaren op twee manieren proberen vast te stellen. In de eerste plaats door een schatting van de instandhoudingskosten op basis van de herbouwwaarde, in de tweede plaats op basis van de door Monumentenwacht vastgestelde onderhoudsbehoefte van een kleine steekproef van 35 katholieke rijksmonumentale kerken uit het bisdom Haarlem-Amsterdam.

Voor de schatting op basis van de herbouwwaarde van de gebouwen baseren we ons op berekeningen uit een rapport van adviesbureau PRC uit 2006⁷. Dit bureau gaat uit van structurele instandhoudingskosten van jaarlijks 2 procent van de herbouwwaarde. Voor alle rijksmonumentale kerkelijke gebouwen wordt een gemiddelde van 38.000 euro per object per jaar berekend. Omgerekend naar de 1.750 rijksmonumentale kerken van parochies en gemeenten betekent dit een bedrag van circa 65 miljoen euro. Gezien de huidige BRIM (Besluit Regeling Instandhouding Monumenten) wordt 65 procent van deze kosten door het Rijk vergoed en is 35 procent door rekening van parochie of gemeente, hetgeen neerkomt op een totale bijdrage uit eigen middelen van 23 miljoen euro per jaar. Overigens lijkt dit bedrag een absolute ondergrens. De berekening van PRC heeft immers betrekking op alle monumentale kerkelijke gebouwen, waaronder ook kapellen en pastorieën vallen. De instandhoudingskosten voor kerken zullen naar alle waarschijnlijkheid aanzienlijk hoger uitvallen.

Een tweede indicatie voor de instandhoudingskosten hebben we afgeleid uit de onderhoudsbehoefte van 35 rijksmonumentale kerken in het bisdom Haarlem-Amsterdam. Voor deze kerkgebouwen heeft Monumentenwacht een nauwkeurige onderhoudsbehoefte (MJOP) bepaald voor de komende 6 jaar. Het blijkt dat hiermee een bedrag is gemoeid van circa 72.000 euro per jaar per kerkgebouw. Het is niet duidelijk hoe representatief deze 35 monumenten zijn voor beide kerkgenootschappen. Het betreft hier immers katholieke, overwegend neogotische kerken uit de 19e eeuw. Tot de protestantse monumentale kerken behoren

⁷ Rapportage onderzoek naar de restauratieachterstand bij rijksmonumenten.

vaker gebouwen met een middeleeuwse en klassieke bouwkunst (grotweg vanaf het jaar 950 tot 1800). Niet duidelijk is wat dit voor gevolgen heeft voor de onderhoudskosten.

Een tweede vraag die men zich kan stellen is of deze lokale steekproef uit het westen van het land zich laat vertalen naar heel Nederland. Uit het genoemde rapport van PRC blijkt dat de gemiddelde herstelbehoefte van rijksmonumentale kerkelijke gebouwen in het westen 1,3 maal hoger is dan gemiddeld in Nederland⁸. Passen we deze correctie toe op de uitkomsten van onze kerken in het bisdom Haarlem-Amsterdam, dan resteert nog steeds een bedrag van 55.000 euro structurele instandhoudingskosten per object. Voor de 1.750 rijksmonumentale kerken van parochies en gemeenten komt dit neer op een totaal bedrag van 96 miljoen euro. Uitgaande van de percentages in de BRIM-regeling betekent dit 35 procent eigen bijdrage voor parochies en gemeenten, dus 34 miljoen euro.

Het laatstgenoemde bedrag zullen we hanteren voor de kosten voor rijksmonumentale kerken voor de beide kerkgenootschappen in de komende jaren. Deze schatting lijkt reëel, zeker wanneer we ons realiseren dat het bij de kosten voor parochie of gemeente in onze berekeningen alleen gaat om de eigen bijdrage in subsidiabele kosten. Er zal echter ook onderhoud moeten plaatsvinden die niet subsidiabel is, bijvoorbeeld aan het interieur of aan delen van het exterieur. Deze komen geheel voor rekening van de parochie of gemeente zelf. Tot slot is het ook twijfelachtig of er wel voldoende rijkssubsidie beschikbaar is, zoals af te leiden is uit de conclusies van het SPRE waarin wordt gesteld dat het rijkssubsidieregime voor het religieuze erfgoed ontoereikend is.

⁸ Aangezien ook de rijksmonumenten in het zuiden een hoger dan gemiddelde herstelbehoefte hebben, heeft het verschil tussen west en zuid enerzijds, en oost en noord anderzijds vermoedelijk te maken met het verschil in onderhoudskosten tussen katholieke en protestantse rijksmonumentale kerken. Bevestiging hiervan vinden we in een steekproef van 1.445 rijksmonumenten uit het Donatusbestand, waaruit blijkt dat de katholieke gebouwen een bijna 1,4 maal hogere herbouwwaarde hebben dan gemiddeld. Door de door ons toegepaste correctie op basis van de PRC-cijfers wordt ook aan dit verschil tegemoetgekomen.

Besluit

Op basis van ons onderzoek komen we tot de vaststelling dat parochies en gemeenten in de afgelopen periode circa 29 euro miljoen per jaar uit eigen middelen hebben bijgedragen aan de instandhouding van hun kerken die deel uitmaken van beschermd religieus-cultureel erfgoed. De verwachting is dat de onderhoudsbehoefte van de rijksmonumentale kerkgebouwen in de nabije toekomst aan parochies en gemeenten een hogere eigen bijdrage zal vragen, ter waarde van 34 miljoen euro per jaar.

tabel 4.2 Overzicht huidige en toekomstige onderhoudskosten

	<i>parochies</i>	<i>gemeenten</i>	<i>totaal</i>
- aantal rijksmonumentale kerken	680	1.070	1.750
- gem. jaarlijkse onderhoudskosten uit eigen middelen in afgelopen 10 jaar	€ 11 miljoen	€ 18 miljoen	€ 29 miljoen
- toekomstige jaarlijkse onderhoudskosten uit eigen middelen	€ 13 miljoen	€ 21 miljoen	€ 34 miljoen

Bijlage

Uitvoering en representativiteit

Eind 2009 zijn er 1.375 katholieke parochies en 2.270 kerkelijke gemeenten van de Protestantse Kerk in Nederland⁹. Voor het onderzoek is een a-selecte steekproef van 800 parochies en van 800 gemeenten benaderd om een vragenlijst in te vullen over hun sociale activiteiten, de vrijwilligers die daarbij betrokken zijn en de onderhoudskosten van hun rijksmonumentale kerkgebouwen. Omdat de respons onder de gemeenten tegenviel, mede door de lengte en de complexiteit van de vragenlijst, zijn nog eens bijna 1.000 gemeenten benaderd. Uiteindelijk hebben 253 parochies en 404 gemeenten (244 gemeenten uit de eerste steekproef en 160 uit de tweede steekproef) meegedaan aan het onderzoek wat neerkomt op een responspercentage van 32 procent voor de parochies en 23 procent voor de gemeenten (31 procent voor de gemeenten uit de eerste steekproef en 16 procent voor de tweede steekproef; het responspercentage voor de tweede steekproef ligt lager omdat er nog slechts een korte tijd resteerde om de vragenlijst in te vullen). De parochies die hebben meegedaan vormen een representatieve afspiegeling van alle 1.375 parochies in Nederland wat betreft bisdom, aantal leden en stedelijkheid. Onder de gemeenten die aan het onderzoek hebben meegedaan, waren in verhouding te weinig wijkgemeenten en te weinig kleine gemeenten (met minder dan 250 leden). Deze ondervertegenwoordiging is gecorrigeerd¹⁰. Vervolgens vormen de gegevens van de deelnemende gemeenten een representatief beeld van alle 2.270 gemeenten in Nederland wat betreft type gemeente (wijk-, centrale of enkele gemeente), aantal leden en kerkprovincie.

⁹ Het aantal gemeenten is afkomstig van het Protestants Landelijk Dienstencentrum (PLD). Hieronder vallen ook circa 160 centrale gemeenten die als overkoepelend functioneren boven enkele wijkgemeenten. Omdat deze centrale gemeenten soms hun eigen maatschappelijke activiteiten organiseren met hun eigen vrijwilligers, worden ze meegenomen in de rapportage.

¹⁰ De correctie van de ondervertegenwoordiging van kleine gemeenten is niet volledig betrouwbaar omdat het aantal leden per gemeente gebaseerd is op de administratieve eenheden die de SMRA onderscheidt (sommige gemeenten worden bijvoorbeeld administratief opgedeeld in kleinere eenheden). Na de correctie komt een schatting van het aantal leden van de Protestantse Kerk in Nederland op basis van de gemeenten die hebben meegedaan aan het onderzoek nagenoeg overeen met het feitelijke ledenaantal van de Protestantse Kerk in Nederland volgens de SMRA (1,8 miljoen doop- en belijdende leden).

Aantal bereikte mensen

De parochies en gemeenten die hebben meegedaan aan het onderzoek hebben aangegeven welke activiteiten ze organiseren en hoeveel mensen ze met de activiteiten hebben bereikt. Het gaat hierbij om:

- Een periode van één jaar: (september 2008 tot en met augustus 2009).
- Activiteiten met meer dan een louter binnenkerkelijk bereik (zoals een bijbelclub). Met andere woorden om activiteiten die niet alleen voor vrijwilligers of sterk betrokken kerkleden zijn bedoeld, maar voor alle leden van de parochie en gemeente of voor mensen die geen lid zijn van de parochie of gemeente.
- Een globale schatting van het aantal bereikte mensen, waarbij elke deelnemer maar één keer meetelt (als een vaste groep van 30 jongeren maandelijks een soosavond bezoekt, is het totale aantal bereikte mensen voor deze activiteit dus gewoon 30, en niet 12 x 30). Per activiteit zijn de bereikte mensen dus unieke eenheden maar dezelfde mensen kunnen wel aan meerdere activiteiten deelnemen. Het totale aantal bereikte mensen per hoofdcategory zijn aldus *geen* unieke personen.

Zoals hierboven reeds gesteld betreft het aantal bereikte mensen een globale schatting. Van veel sociale activiteiten kan niet precies worden geteld hoeveel mensen eraan deelnemen en is het voor parochies en gemeenten ook lastig om dit aantal voor een heel jaar weer te geven. De schatting kent de volgende onzekerheden:

- Het aantal bereikte mensen wordt mogelijk *overschat* doordat:
 - Ondanks de zorgvuldige controle op representativiteit van de parochies en gemeenten die aan het onderzoek hebben deelgenomen (zie hierboven), is er nog altijd selectieve non-respons mogelijk: parochies en gemeenten die op maatschappelijk gebied niet of nauwelijks actief zijn, zullen een vragenlijst hierover minder snel invullen.
 - Activiteiten met een sterk binnenkerkelijk karakter (bijvoorbeeld een Bijbelclub die als vormingsactiviteit wordt ingevuld) door de respondenten toch worden meegerekend, ondanks de instructie.
 - Aan de parochies en gemeenten is gevraagd of ze de activiteit alleen of samen met een andere parochie of gemeente organiseren. Is dit laatste het geval dan wordt het aantal mensen dat met die activiteit is bereikt gehalveerd. Soms zal een activiteit echter door meer dan twee parochies of gemeenten worden georganiseerd en leidt het ontdebellen van de bereikte mensen die zijn bereikt nog steeds tot een overschatting.

- Het aantal bereikte mensen wordt mogelijk *onderschat* doordat:
 - Hoewel de vragenlijst een groot aantal activiteiten bevat en parochies en gemeenten ook zelf activiteiten konden aandragen, blijft het mogelijk dat er sommige activiteiten worden vergeten.
 - Sommige parochies en gemeenten die aan het onderzoek hebben deelgenomen, vulden een hele hoofdcategorie *niet* in (terwijl ze bij andere hoofdcategorieën wel activiteiten invulden). In de analyse worden ze beschouwd als niet actief op dit gebied, terwijl het ook kan zijn dat ze dit zijn vergeten zijn of niet goed weten wat ze op dit gebied doen en hoeveel mensen ermee worden bereikt.
 - Sommige activiteiten kennen enorme aantallen bereikte mensen, vooral bij de openstelling van kerkgebouwen buiten vieringen en diensten om en bij tentoonstellingen. Deze cijfers zijn *niet* meegenomen in de analyse.

Verantwoording kapitalisatie

De kapitalisatie berust op de volgende drie punten:

- Met het aantal vrijwilligers per hoofdcategorie en het aantal uren dat ze besteden aan de organisatie van de activiteiten die hiertoe behoren, komen we tot een totaal aantal uren vrijwilligersinzet per hoofdcategorie per jaar.
- Sommige sociale activiteiten van parochies en gemeenten vallen samen met werk dat in vooral de zorg- en hulpverleningssector wordt verricht (te denken valt bijvoorbeeld aan de opvang van daklozen en verslaafden). Als deze activiteiten wegvallen, zou de overheid dit volledig over moeten nemen. Bij dit soort activiteiten spreken we van een maatschappelijk rendement van 100 procent. Aan de andere kant zijn er ook activiteiten die vooral een functie hebben voor de eigen kerkelijke gemeenschap (binnenkerkelijk) en niet zo zeer voor de rest van de Nederlandse samenleving. Er is aan parochies en gemeenten gevraagd deze activiteiten zoveel mogelijk buiten beschouwing te laten maar soms is er toch nog sprake van een hoog binnenkerkelijk karakter. Dit geldt vooral voor activiteiten die vallen onder jeugd- en jongerenwerk (bijvoorbeeld een bezoek aan de Katholieke Jongerendag) en onder vorming en toerusting (bijvoorbeeld gespreksgroepen en thema-avonden waarvan de inhoud niet goed bekend is). Maar ook in de andere hoofdcategorieën is het maatschappelijke rendement van een aantal activiteiten lager dan 100 procent. In het rapport *Tel je zegeningen* (van Nim en Kaski, 2008) zijn de sociale activiteiten van kerken in Rotterdam volgens de Maatschappelijk Rendement Monitor (ontwikkeld door Stichting Oikos) gekapitaliseerd. In dit rapport kennen activiteiten die vallen onder jeugd- en jongerenwerk gemiddeld een maatschappelijk rendement van ongeveer 30 procent en de activiteiten die vallen onder vorming en toerusting van ongeveer 10 procent. In dat rapport kent de hoofdcategorie pastorale zorg en diaconale hulpverlening als geheel een maatschappelijk rendement van ongeveer 70 procent en voor de hoofdca-

tegorie culturele activiteiten ongeveer 60 procent. Gemeenschapsvormende en recreatieve activiteiten vormen in het rapport Tel je zegeningen geen aparte hoofdcategorie maar vallen onder sociale zorg en cultuur. Het maatschappelijke rendement hiervan schatten we in op 60 procent.

Aan het aantal uren vrijwilligersinzet per hoofdcategorie worden bovenstaande percentages gekoppeld waardoor het totale aantal maatschappelijk rendabele uren per jaar ontstaat.

- Tot slot wordt dit aantal uren gekoppeld aan een uurtarief. Ook hiervoor doen we een beroep op het onderzoek Tel je zegeningen. In dit onderzoek wordt aan alle activiteiten een specifiek tarief gekoppeld. Van alle activiteiten bij elkaar komt dit tarief neer op 36 euro. Omdat er weinig verschillen zijn tussen de verschillende hoofdcategorieën, passen we dit tarief toe op het totale aantal maatschappelijk rendabele uren per jaar per hoofdcategorie. Hiermee is de kapitalisatie voltooid.